

Papež František a Evropa

Josef Beránek

„Co se to stalo s Evropou, matko národů, velkých mužů a žen, kteří své životy oddali a často i obětovali za důstojnost svých bratrů a sester? Sním o Evropě, která se stará o děti, která nabízí pomoc potřebným a těm, kdo v ní hledají útočiště, protože přišli o všechno. Sním o Evropě, kde být přistěhovalcem není zločin,“ prohlásil při převzetí ceny Karla Velikého papež František.

Prestižní cenu, udělovanou za „výjimečný přínos k evropskému sjednocení“, obdržel papež František v roce 2016. Rada Ceny Karla Velikého vyzdvihla, že přináší poselství naděje a povzbuzení a je pro nás, Evropany, hlasem svědomí a připomíná nám povinnost usilovat o mír, svobodu, právo, demokracii a solidaritu. Papež František se k Evropanům jako takovým obracel vícekrát,[1] do širokého povědomí se však zapsal zejména apelem, aby se Evropané otevřeli migrantům, resp. cestou na ostrov Lampedusa, a následně právě svou řečí při převzetí *Karlspreis*.

Na italský ostrov Lampedusa se vydal hned v roce 2013 (rada Ceny Karla Velikého ji uvedla jako jeden z důvodů ocenění) a od té doby vyzýval Evropany, aby se migrací intenzivně zabývali. „Nesmíme dopustit, aby se Středozemní moře stalo velkým hřbitovem,“ apeloval v nejznámější pasáži svého projevu v Evropském parlamentu ve Štrasburku v listopadu 2014. „Na lodích, které denně připlouvají k evropským břehům, jsou muži a ženy, kteří potřebují přijetí a pomoc.“

Ačkoli na Lampeduse se Jorge Bergoglio soustředil na integraci migrantů spíš než na integraci evropskou, originalita jeho příspěvku k vytváření Evropy spočívá v tom, že tyto dvě záležitosti propojil, píše politolog Sébastien Maillard v článku pro revue *Etudes*. [2] Kromě procesu sjednocování, kterému – konstatuje papež – dochází dech, se zdá, že Evropa je unavená. „Unavila se. Neví, co má dělat,“ řekl papež doslova v debatě s komunitou Sant'Egidio v Římě v červnu 2014. Jako protilek navrhl, abychom přijali ty, jež nazval „novými Evropany“, migranty, kteří přišli po „bolestivé a nebezpečné cestě“. Podle Františka to byla příležitost, jak velmi hraničním způsobem vytrhnout Evropu z letargie, z rozmařilé sebezahleděnosti, jak ji přimět, aby v sobě našla energii oživit svoji kulturu, hodnoty, přístup k životu a podělit se o to vše s příchozími. „Přijímání lidí může být příležitostí k novému porozumění a rozšíření obzorů, a to jak pro přijímaného, který má povinnost respektovat hodnoty, tradice a zákony hostitelské komunity, tak pro hostitelskou komunitu, která je podněcována, aby co nejvíc využila

všeho, co může každý přistěhovec nabídnout, ve prospěch společnosti,“ uvedl se zřejmou snahou o vyváženost v projevu k mezinárodnímu diplomatickému sboru v lednu 2016.

Přistěhovanci ohrožením Evropy?

Není žádným tajemstvím, že i mezi mnohými evropskými katolíky tato papežova vize vyvolala mlčenlivou rezistenci. Dokonce se vytvořila zřetelná hranice mezi přístupem západoevropských a východoevropských biskupů. Zástupci Polska a Maďarska například dosáhli stažení dvou článků z internetového zpravodaje Europe Infos, vydávaného společně COMECE a Evropskou jezuitskou kanceláří v Bruselu, které byly kritické k migrační politice jejich vlád. Dominik Duka na konferenci nazvané Náboženství a migrace v Bratislavě v roce 2017 nabádal k realistickému postoji k migraci: „Při nepřipravené a neperspektivní migraci může dojít k dezintegraci celé společnosti. Zkušenost a současný stav imigrace v zemích západní Evropy jsou jistým varováním.“

Italský publicista Antonio Socci na svém blogu tehdy varoval před zradou vlastní identity a vlastních kořenů slovy papeže Benedikta XVI.: „Multikulturalismus, ke kterému se ustavičně vášnivě vyzývá, je často především opuštěním a popřením toho, co je nám vlastní. Je to útěk před vlastními hodnotami. Západ pojal sám k sobě nenávisť, kterou je možno pokládat za cosi patologického. Pokouší se plně otevřít chápání cizích hodnot, ale přestal mít v lásce sám sebe; ve svých dějinách vidí jen to zaostalé a destruktivní, a přitom není schopen chápat to, co je velké a čisté. Pokud chce vůbec přežít, potřebuje Evropa nové – jistě kritické a pokorné – sebepřijetí.“ A tato zrada vlastní identity a vlastních hodnot učinila z Evropy stařenu s velmi vratkou mezinárodní pozicí, napsal známý italský blogger.

Pozoruhodné je, že argentinský papež se argumentačně neopírá o křesťanské kořeny Evropy tak jako jeho předchůdci. Jan Pavel II. a Benedikt XVI. se sazovali o to, aby sekularizovaná Evropa nevymazala ze své historie křesťanské dědictví, o něž

Kardinál Jean-Claude Hollerich SJ, předseda COMECE, předává papeži knížku s klíčovými texty věnovanými evropské integraci během setkání papeže s předsednictvem COMECE v roce 2021 v Římě

je třeba pečovat, ani kořeny, na něž je možné navázat. Papež František téměř nikdy nepoužíval výraz „křesťanské kořeny“, všímá si Sébastien Maillard. Nikdy se neodvolával na evropské patrony, jejichž počet Jan Pavel II. rozšířil, nebo na postavy, které připomínají evropské křesťanství prvního tisíciletí. Jako Ne-evropan vycházel z toho, co Evropa představuje v očích zbytku světa. „Jediným kontinentem, který může světu přinést určitou jednotu, je Evropa,“ řekl delegaci francouzských politiků. „Čína má možná starší a hlubší kulturu, ale jediné Evropa má povolání k univerzalitě a službě.“ Podobně zakončil i svůj projev v Evropském parlamentu: „Nastal čas opustit představu Evropy, která je ustrašená a uzavřená do sebe, a vytvářet Evropu, která je protagonistkou vědy, umění, hudby, lidských hodnot a také víry [...], která je cenným orientačním bodem pro celé lidstvo.“ Musí se znovu stát „matkou Evropou“, a ne jakousi „babičkou Evropou“, jak František vícekrát opakoval.

„Kořeny našich národů, kořeny Evropy se během dějin upevňovaly tím, že se učily integrovat ve stále nových syntézách nejrůznější kultury, které zdánlivě nic nespojovalo. Evropská identita je a vždy byla identitou dynamickou a multikulturní,“

trefně vystihl papež při převzetí Ceny Karla Velikého, proč je evropská identita tak obtížně uchopitelná.

Proměna bez sebepopření

V Evropském parlamentu František připomněl, že bez vědomí vlastní identity je diskutabilní, k čemu vlastně mají nové kandidátské země „přistoupit“. „Uvědomění si vlastní identity je nezbytné pro perspektivní dialog se státy, které požádaly o vstup do Evropské unie.“ A v návaznosti pak europoslancům připomněl „povinnost chránit a rozvíjet evropskou identitu, aby občané mohli znovu získat důvěru v instituce Unie“. „Dialog je možný pouze na základě vlastní identity. Nemohu předstírat, že mám jinou identitu, abych mohl vést dialog,“ podtrhl při diskusi s členy komunity Sant'Egidio.

V opačném případě, varuje František, hrozí, že se Evropa stane „vyprázdněným místem“ a spolu s ní i celý Západ. Ve svém projevu k diplomatickému sboru popsal „prázdnotu ideálů a ztrátu identity – včetně náboženské identity –, kterou Západ dramaticky prožívá“: „Z takové prázdnoty pramení →

→ strach, který nás vede k tomu, že v druhém vidíme nebezpečí a nepřítele, uzavíráme se do sebe tím, že se stahujeme do předsed daných pozic.“

A na toto varování pak navázal v úvodní části projevu při převzetí ceny: „Na různých místech narůstá všeobecný dojem, že Evropa je znavená a zestárlá, chybí jí plodnost a vitalita, jako by velké ideály, které ji inspirovaly, ztrácely přitažlivost; dojem, že Evropa upadá a ztrácí svou schopnost inovace a kreativity; Evropa, která se snaží zajišťovat a ovládat prostor spíše než zavádět procesy inkluze a transformace; Evropa, která se stále více „opevňuje v zákopech“, spíše než by přála činům, které podporují ve společnosti nové dynamismy, které by byly s to zapojit a uvést do pohybu všechny skupiny i jednotlivce v hledání nových řešení současných problémů, které by přinesly plody v důležitých dějinných událostech...“

Aby Evropa znovu získala sebedůvěru, vyzývá ji papež, aby si uvědomila, že její identita se utvářela právě díky migračním vlnám, které v průběhu své historie zažila. „Vždy byla schopna překonat sama sebe, jít kupředu, jen aby se mohla rozšířit díky výměně mezi kulturami,“ cituje papežova slova, pronesená během setkání s francouzskými politiky, Sébastien Maillard. I na tomto setkání František podtrhl, že považuje Evropu za jedinečnou „ve způsobu, jakým se přizpůsobuje rozmanitosti a zároveň usiluje o jednotu; ve způsobu, jakým je v pohybu a usiluje o tuto jednotu“.

Francouzský politolog uvádí v revue Etudes ještě jeden pozoruhodný moment, a sice když se před cestou do Albánie jeden z novinářů ptal papeže, proč se rozhodl navštívit zemi, kde žijí převážně muslimové. Papež odpověděl: „Není to muslimská země. Je to evropská země [...] právě kvůli své kultuře – kultuře soužití.“ – „Moje cesta je poselstvím, signálem, který chci vyslat,“ doplnil na adresu Evropské unie. Ve světle těchto úvah, soudí Sébastien Maillard, bychom nepochybně měli číst i papežovu výzvu v projevu k Evropskému parlamentu, abychom „společně budovali Evropu, která se netočí kolem ekonomiky, ale kolem posvátnosti lidské osoby“. Posvátné důstojnosti, která musí být přiznána každému člověku, který zaklepe na dveře Evropské unie.

Inspirace pro Evropu

Významnou část svého projevu při přebírání ceny Papež František věnoval úvahám, jak Evropu oživit.[3] První inspirací mu byli otcové zakladatelé, kteří „měli odvahu nejen snít o ideji Evropy, ale osmělili se radikálně transformovat vzorce, které působily pouze násilí a zmar. Rozhodli se hledat mnohostranná řešení problémů, které se pozvolna stávaly všem společné.“ V prvních okamžicích evropské komunity Robert Schuman vizionářsky pronesl, že Evropa nevznikne najednou nebo podle

jediného plánu. Že vznikne skrze konkrétní činy, které budou vytvářet především faktickou solidaritu.

Papež vybídl k „novému humanismu založenému na třech pilířích: schopnosti integrovat, schopnosti dialogu a schopnosti plodit.“ „Víme,“ pokračoval v návaznosti na apoštolskou exhortaci *Evangelii gaudium*, „že celek je víc než část a je také víc než pouhý součet jeho částí, a bude tedy nutné vždy rozšiřovat pohled, abychom rozpoznali větší dobro, které prospěje nám všem. Jsme tedy zváni k podpoře integrace, která nachází způsob přístupu k věcem i prostředek k budování dějin v solidaritě.“ A ocitujeme pro přiblížení těchto schopností ještě několik dalších podnětů z papežova projevu:

„Dialog a všechno, co s sebou nese, nám připomíná, že se nikdo nemůže omezovat na roli diváka či pouhého pozorovatele. Je silným apelem na osobní a sociální odpovědnost. V tomto smyslu mají naši mladí rozhodující roli. Nejsou budoucností našich národů, jsou přítomností; jsou to oni, kdo již dnes svými sny a svým životem formují evropského ducha.“

„Pokud chceme směřovat k budoucnosti, jež je důstojná, pokud chceme budoucnost míru pro naše společnosti, můžeme toho dosáhnout, jediné vsadíme-li na pravou inkluzi, totiž takovou, která dává důstojnou, svobodnou, kreativní, participativní a solidární práci. Tento přechod (od tekutého hospodářství k sociálnímu) nejen přinese nové perspektivy a konkrétní příležitosti k integraci a inkluzi, ale znovu nám otevře schopnost snít o onom humanismu, jehož kolébkou a zdrojem je Evropa.“

Několikeré odkazy na exhortaci *Evangelii gaudium* jistě nebyly náhodné. Papež v ní formuloval čtyři zásady, obecně důležité pro rozvíjení mírumilovného společenského soužití. Tyto čtyři (nenáboženské) principy říkají, že *jednota vítězí nad konfliktem, čas je nadřazen prostoru, celek je nadřazen částem a skutečnost je nadřazená myšlence*. Jorge Bergoglio, který tyto pojmy používal již v sedmdesátých a osmdesátých letech, při jejich formulaci nemyslel na Evropu. Jsou však přenositelné na rozvíjení společné Evropy, všímá si politolog Sébastien Maillard, a proto je interpretuje jako nepřímý příspěvek papeže Františka k jejímu úspěšnému fungování.

Například na základě prvního z principů neměly konflikty, které podněcují uprchlickou krizi, rozdělovat Evropskou unii a ohrožovat schengenský prostor, ale spíše podporovat užší spolupráci mezi sedmadvacátkou a podněcovat nový proces integrace.

Sdílení suverenity, o které v evropském projektu jde, vede k přenosu pravomocí, které vedoucí představitelé přijímají jen neradi. Jorge Bergoglio je však vyzývá, aby zvážili, že *čas je větší než prostor*. Tato perspektiva nás vybízí k tomu, abychom o Evropské unii neuvažovali jen jako o nové nadnárodní úrovni vlády, která omezuje nižší úroveň, ale jako o součásti dlouhodobého procesu získávání Evropanů pro myšlenku sounáležitosti

a probouzení evropské identity. Možná by takový přístup mohl pomoci evropským lídrům, aby se neustále nevymezovali vůči „Bruselu“.

Pokud ovšem – připomíná francouzský politolog – nezapomeneme na další bergogliovskou zásadu, podle níž je *realita důležitější než ideje*. Nic neděsí Jorge Bergoglia víc než chladné zavádění abstraktních teorií bez dialogu s terénem a slepá, doktrinářská rozhodnutí. „Jsou politici, kteří se diví, proč je lidé nenásledují, když jsou jejich návrhy tak logické a jasné,“ cituje Sébastien Maillard *Evangelii gaudium*. „Obhájci sjednocené Evropy sdílejí stejné zděšení, když euroskepticismus nabývá na síle, přestože se myšlenka integrace jako reakce na krize zdá být aktuálnější než kdy jindy. Pochopení toho, že realita převažuje nad ideou, nás vybízí k tomu, abychom nedopustili, aby se idea sjednocené Evropy příliš vzdálila od politické reality členských států, ale abychom usilovali o trvalý otevřený dialog na různých úrovních. Tento princip také zavazuje evropské instituce, aby nesloužily žádné ideologii, ale aby byly vždy v kontaktu s realitou a naslouchaly lidem v celé jejich rozmanitosti. Na druhé straně je stejně tak důležité trpělivě vysvětlovat, jak Evropa

funguje a čeho dosáhla, a to nejen zdůrazňováním slibované užitečnosti, ale i nezbytné solidárnosti a sounáležitosti. K té patří uznání toho, že schopnost přijímat migranty je v různých evropských zemích různá. Respektujme různé tradice. Berme to v úvahu, neznamená to však, že bychom měli tolerovat, že se někdo bezostyšně ve společném projektu veze na úkor ostatních,“ shrnuje francouzský politolog.

Je zřejmé, že Evropa tvoří celek, který není vždy snadné pochopit. Výzvou papeže Františka zůstává, abychom nenechávali Evropu „vyprázdněným místem“, ale hlouběji promýšleli svou identitu. „Sním o Evropě, o níž nebude možné říci, že její úsilí o lidská práva bylo její poslední utopií,“ uzavřel svoji řeč Papež František při přebírání Ceny Karla Velikého.

LITERATURA A POZNÁMKY

- [1] *Pope Francis and Europe – A collection of speeches for peace*. Publikace obsahuje sedm hlavních projevů papeže Františka o Evropě a jako doplněk dva projevy vatikánského státního sekretáře Pietra Parolina.
- [2] Sébastien Maillard: Le pape François peut-il redonner sens à l'Europe? *Revue Etudes*, květen 2016.
- [3] Zkrácený text vystoupení papeže Františka je k dispozici na <https://www.martinholik.cz/ctivo/krestanstvi-cirkev-spolecnost/frantisek-cena-karla-velikeho/>

Cyriľometodějská
teologická fakulta

Univerzita Palackého
v Olomouci

Duchovní doprovázení

Zájmový kurz celoživotního vzdělávání v r. 2025/2026

Pod záštitou děkana CMTF UP v Olomouci
doc. Vít Hušek, Th.D.

Kurz duchovního doprovázení pod záštitou CMTF UP v Olomouci se sestává ze dvou částí – teoretické a praktické, kterou budou absolvovat vybraní účastníci.

Kurz je určen pro kněze, řeholníky, řeholnice a laiky. Přihlásit se mohou ti, kteří ve svých nejrůznějších profesích naslouchají lidem ohledně jejich vztahu s Bohem, a taktéž ti, kdo jsou otevření podnětům pro svůj duchovní život.

Lektoři: František Hylmar, Klára Maliňáková, Veronika Řeháková, Hana Čížková, Daniel Bořkovec

Teoretická část

budova CMTF UP v Olomouci, Univerzitní 22
10. 10. – 11. 10. 2025
31. 10. – 1. 11. 2025
12. 12. – 13. 12. 2025
Pá 17:00–20:15 So 9:00–17:30

Praktická část

Duchovní centrum Vranov u Brna
22. – 24. 1. 2026 (Čt 10:00 – So 17:00)
12. – 14. 3. 2026 (Čt 10:00 – So 17:00)
28. – 31. 5. 2026 (Čt 18:00 – Ne 13:00)

Více informací naleznete na
<http://doprovazeni.cz>